

Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Предложение за регламент на Съвета за създаване на Програма за научни изследвания и обучение на Европейската общност за атомна енергия за периода 2021—2025 г. в допълнение към Рамковата програма за научни изследвания и иновации „Хоризонт Европа“

[COM(2018) 437 final — 2018/0226]

(2019/C 110/24)

Докладчик: **Giulia BARBUCCI**

Консултация	Европейска комисия, 12.7.2018 г. Съвет на Европейския съюз, 13.7.2018 г.
Правно основание	Член 304 от Договора за функционирането на Европейския съюз
Компетентна секция	„Транспорт, енергетика, инфраструктури, информационно общество“
Приемане от секцията	20.11.2018 г.
Приемане на пленарна сесия	12.12.2018 г.
Пленарна сесия №	539
Резултат от гласуването („за“/„против“/„въздържал се“)	208/3/4

1. Заключение и препоръки

1.1. Европейският икономически и социален комитет (ЕИСК) приветства предложението за регламент за програмата за научни изследвания и обучение на Европейската общност за атомна енергия (Евратом) за периода 2021—2025 г., като подчертава нейната приемственост с предишни програми за научноизследователска и развойна дейност в областта на ядрения синтез, ядреното делене и ядрената безопасност и Съвместния изследователски център (JRC), и в което се предвиждат и нови сфери за действие като радиационната защита и извеждането от експлоатация на ядрени централи.

1.2. ЕИСК счита, че бюджетът на Евратом съответства на поставените цели, и че е от съществено значение този финансов пакет да се запази, независимо от резултатите от преговорите по Брексит. Във връзка с това Комитетът също така счита за изключително важно излизането на Обединеното кралство от програмата Евратом да се организира много внимателно, по-специално по отношение на вече предприетите направления на научноизследователската дейност, съвместните инфраструктури и социалното отражение върху персонала (например в областта на условията на труд) на и извън британска територия.

1.3. ЕИСК счита, че проектът JET (Съвместен европейски тороид) е ключов фактор за развитието на проекта ITER, който, впрочем, представлява последващо развитие на JET от научна гледна точка. Поради това Комитетът счита, че е важно JET да продължи да бъде действащ (като проект на ЕС или като споделен между ЕС и Обединеното кралство проект) до момента, в който не бъде задействан проектът ITER.

1.4. ЕИСК счита, че въведените в програмата иновативни аспекти, като нейното опростяване, разширяването на целите (йонизираща радиация и извеждане от експлоатация на съоръжения), най-доброто взаимодействие с програмата „Хоризонт Европа“ и възможността за финансиране на дейности за образование и обучение на изследователи (например „Мария Склодовска-Кюри“), отговарят на очакванията на гражданите и подобряват ефективността и ефикасността на програмата.

1.5. Комитетът счита, че ядрената безопасност трябва да се разбира като динамична концепция, която предполага непрекъснат мониторинг и адаптиране на действащото законодателство въз основа на най-новите открития и нововъведения, като се обхваща целия жизнен спектър на съоръженията. Специално внимание трябва да се обърне на съоръженията, разположени по границите между държавите от ЕС, като се засили координацията между националните и местните власти и се осигури ефективно участие на гражданите и работниците.

1.6. ЕИСК счита, че образованието, като се започне от задължителното образование в училище, и обучението, представляват съществен фактор за привличане на младите хора към научните и технологичните учебни дисциплини. Този елемент е от решаващо значение за увеличаване в бъдеще на броя на европейските изследователи в сектора, които понастоящем не са достатъчни, за да покрият търсенето на системата за производство и научни изследвания.

2. Въведение

2.1. Предложението за регламент за програмата за научни изследвания и обучение на Европейската общност за атомна енергия (Евратом) за периода 2021—2025 г. е част от законодателния пакет на Рамковата програма за научни изследвания и иновации „Хоризонт Европа“ за периода 2021—2027 г. ⁽¹⁾ Предложената програма ще бъде с продължителност от 5 години, в съответствие с член 7 от Договора за Евратом, с възможност за удължаване за срок от 2 години, така че да съответства на продължителността на „Хоризонт Европа“ и на „Многогодишната финансова рамка“ (МФР).

2.2. Програмата „Хоризонт Европа“ ще има бюджет от 100 милиарда евро за периода 2021—2027 г., 2,4 милиарда евро от които ще бъдат отпуснати за програмата Евратом. Освен това Рамковата програма „Хоризонт Европа“ установява референтната рамка относно инструментите и методите за участие, както и разпоредбите за прилагане, оценка и управление. Областите на научните изследвания, подкрепяни от Евратом, не са включени в „Хоризонт Европа“ както от правни съображения (отделни договори), така и от управленски такива (избягване на припокриване), като се укрепва взаимодействието между програмите.

2.3. ЕИСК посвети специално становище относно програмата „Хоризонт Европа“ ⁽²⁾, с чиито препоръки и визия е свързано и настоящото становище. Освен това ЕИСК изготви други две становища, свързани с настоящото: относно проекта ITER ⁽³⁾ и относно извеждането от експлоатация на ядрените й електроцентрали ⁽⁴⁾.

3. Основно съдържание на предложението

3.1. Програмата на Евратом за научни изследвания и обучение се отнася до различните приложения на ядрената енергия в Европа, както за производство на енергия, така и за други цели в други сектори (например йонизиращо лъчение в медицинския сектор). Усилията на Европейския съюз са насочени към насърчаване на иновациите и разработване на безопасни технологии чрез намаляване на рисковете и осигуряване на оптимална радиационна защита. Следователно Евратом дава възможност за интегриране на приноса на държавите членки, като се обединяват процесите на иновации, научни изследвания и обучение.

3.2. В предложението се определя бюджета и общите изследователски цели както за преките действия (пряко извършени от Комисията чрез Съвместния изследователски център — СИЦ), така и за непреките действия (предприети от финансирани по програмата публични или частни организации), които да се изпълняват в съответствие с договорените с държавите членки работни програми.

3.3. Програмата на Евратом за периода 2021—2025 г. ще се осъществява в режим на пряко управление. Въпреки това, ако Комисията счете за целесъобразно и ефективно, може да възприеме режим на конкурентно и/или непряко управление, като повери осъществяването на някои части от програмата на държави членки, лица или предприятия, или на трети държави, международни организации или граждани на трети държави в съответствие с член 10 от Договора за Евратом.

3.4. Предложената програма ще продължи с ключовите научноизследователски дейности от текущата понастоящем програма на Евратом (**радиационна защита, ядрена безопасност както за съоръженията, така и в рамките на международната политика, управление на радиоактивните отпадъци и термоядрена енергетика**), като се засилва акцентът върху извеждането от експлоатация и върху приложенията в области, различни от производството на енергия, като **йонизиращите лъчения**. Предложеният бюджет от 1 675 000 000 EUR за периода 2021—2025 г. се разпределя между научноизследователската и развойната дейност за термоядрен синтез (724 563 000 EUR), ядрено делене, ядрена безопасност и радиационна защита (330 930 000 EUR) и JRC (619 507 000 EUR).

3.5. Разширяването на спектъра от цели увеличава междусекторния характер на инструмента, като го прави по-полезен за гражданите. По-специално, все по-голям брой различни приложения на **йонизиращите лъчения** изискват защита на хората и околната среда от нежелано излагане на радиация. Йонизиращите рентгенови технологии се използват ежедневно в Европа в различни сектори, и най-вече в медицинския сектор. Вследствие на това и научните изследвания в областта на **радиационната защита** ще се развият по междусекторен начин, както в областта на производството на ядрена енергия, така и в медицинския сектор, без да се изключват други форми на употреба в секторите на промишлеността, селското стопанство, околната среда и сигурността.

3.6. Друг иновативен елемент представляват научните изследвания за разработването и оценката на технологиите за **извеждане от експлоатация и възстановяване на околната среда** на територията на ядрени съоръжения, вследствие на тяхното нарастващо търсене. Това е от решаващо значение за затварянето на цикъла с другите аспекти на безопасността, които вече са обхванати от текущата програма: **ядрена безопасност** (т.е. безопасност на реакторите и горивния цикъл),

⁽¹⁾ COM(2018) 435 final.

⁽²⁾ INT/858 „Хоризонт Европа“ (ОВ С 62, 15.2.2019 г., стр. 33).

⁽³⁾ TEN/680, „МФР и ITER“, (вж. стр. 136 от настоящия брой на Официален вестник).

⁽⁴⁾ TEN/681, „МФР, извеждане от експлоатация на ядрените съоръжения и радиоактивните отпадъци“ (вж. стр. 141 от настоящия брой на Официален вестник).

безопасно управление на отработеното гориво и радиоактивните отпадъци, радиационна защита и подготовка за извънредни ситуации (радиоактивни аварии и научни изследвания в областта на радиоокологията) и **действия за прилагане на политиките за ядрена безопасност, гаранции и неразпространение.**

3.7. Тези инициативи ще бъдат допълнени от конкретни действия, насочени към подкрепа на развитието на **термоядрената енергия**, която представлява потенциално неизчерпаем източник на енергия с по-малко въздействие върху околната среда. По-специално, предложението се съсредоточава върху осигуряването на приемственост в прилагането на „пътната карта за термоядрения синтез“, която трябва да доведе до изграждането на първата електроцентрала през втората половина на настоящия век. Поради тази причина ЕС ще продължи да подкрепя проекта ITER с конкретна програма ⁽⁵⁾ и в бъдеще проекта DEMO.

3.8. Накрая, в допълнение към научноизследователската дейност, предложението предвижда възможността ядрените изследователи да участват в програми за образование и обучение (например действията „Мария Склодовска-Кюри“), за да поддържат високо равнище на умения, както и подходяща финансова подкрепа, за да се даде възможност за достъп до европейски и международни научноизследователски инфраструктури (включително JRC).

4. Общи бележки

4.1. ЕИСК приветства предложението за регламент за програмата за научни изследвания и обучение на Евратом за периода 2021—2025 г. По-специално Комитетът оценява положително нарастващите взаимодействия в рамките на програмата „Хоризонт Европа“ с цел гарантирането на общи механизми за управление, достъп и администриране на средствата, както и интегриране на научноизследователските и образователните дейности, като се избягват ненужните припокривания.

4.2. ЕИСК счита, че предвиденият за Евратом бюджет е подходящ за целите, които ЕС си е поставил в ядрения сектор. Поради тази причина счита, че е от съществено значение този финансов пакет да бъде запазен независимо от резултатите от преговорите по Брексит. Във връзка с това Комитетът също така счита за изключително важно излизането на Обединеното кралство от програмата Евратом да се организира много внимателно, по-специално по отношение на вече предприетите направления на научноизследователската дейност, съвместните инфраструктури и социалното отражение върху персонала (например в областта на условията на труд) на и извън британска територия ⁽⁶⁾.

4.3. По-специално, ЕИСК подчертава, че за осъществяването на проекта ITER е нужна подкрепа от Съвместния европейски тороид (JET), чието съоръжение, е разположено в Обединеното кралство, се финансира от Евратом. Всъщност чрез JET, между другото, се тестват части на съоръжението на ITER, който понастоящем е в процес на изграждане и който, на практика, от научна гледна точка представлява развитие на проекта JET. Това съоръжение е единствено по рода си и не може да бъде заменено. Поради това Комитетът счита, че е важно JET да продължи да бъде действащ (като проект на ЕС или като споделен между ЕС и Обединеното кралство проект) до момента, в който не бъде задействан проектът ITER.

4.4. Комитетът подкрепя формулирането на предложение за регламент с основна цел да се осигури приемственост на вече съществуващите научноизследователски дейности и проекти, като например проекта ITER, който представлява важна цел в процесите на декарбонизация ⁽⁷⁾, енергийни доставки и промишлено развитие ⁽⁸⁾. Освен това, новата програма съдържа интересни нововъведения, тъй като се разширява обхватът на подлежащите на финансиране научноизследователски и иновационни дейности, които са насочени към развитие и растеж.

4.5. ЕИСК горещо приветства предложението йонизиращите лъчения да бъдат включени в подлежащите на финансиране действия, като се разшири междусекторния характер на програмата в съответствие с предвиденото в програмата „Хоризонт Европа“ по отношение на *обществените предизвикателства*. Във връзка с това е важно резултатите от научноизследователските и иновационните процеси по отношение на патентите и новите технологии да бъдат разпространявани бързо и систематично, предвид широкото им приложно поле ⁽⁹⁾.

4.6. Важно е резултатите, постигнати чрез финансирането и съвместните усилия в европейски мащаб, да бъдат съобщени на гражданите. Това ще засили доверието на гражданите в науката и научните изследвания, както и осведомеността относно значението на Европейския съюз и конкретната стратегия за подобряване на качеството на живот на всички.

⁽⁵⁾ TEN/680, „МФР и ITER“, (вж. бележка под линия 3).

⁽⁶⁾ <https://www.nature.com/articles/d41586-018-06826-y> (на английски).

⁽⁷⁾ ОВ С 107, 6.4.2011 г., стр. 37.

⁽⁸⁾ ОВ С 229, 31.7.2012 г., стр. 60.

⁽⁹⁾ INT/858 „Хоризонт Европа“ (вж. бележка под линия 2).

4.7. Комитетът оценява положително също така разширяването на финансирането за научноизследователската дейност и споделянето на знания относно извеждането от експлоатация на ядрените съоръжения и възстановяването на околната среда както с цел задоволяване на нарастващите нужди на държавите членки, така и за затваряне на цикъла в управлението на процесите, свързани с производството на ядрена енергия, което задължително трябва да приключва с безопасно възстановяване на околната среда на територията на изведените от експлоатация съоръжения.

4.8. ЕИСК счита, че разширяването на програмата към дейностите в областта на образованието и обучението, както за действията „Мария Склодовска-Кюри“, е от решаващо значение за поддържането на високи стандарти на умения в рамките на ЕС. Важно е обаче да се определят цели както в количествено, така и в качествено отношение, тъй като европейските изследователи в сектора не са достатъчни за покриването на всички нужди на европейската производствена и научноизследователска система ⁽¹⁰⁾.

5. Конкретни бележки

5.1. Разработената след бедствието във Фукушима ⁽¹¹⁾ нова рамка за ядрена безопасност отговаря на притесненията на гражданите. Европейският съюз установи система за систематичен контрол („партньорски проверки“) и динамични механизми за сигурност на много равнища, чрез които се повишиха стандартите за безопасност на съоръженията. Комитетът препоръчва да се следи за правилното прилагане на настоящата директива, както и тя да се актуализира и адаптира към новите предизвикателства, като се обхване целият жизнен цикъл на съоръженията, от проектирането на нови реактори, през постоянното приспособяване на съществуващите, до тяхното извеждане от експлоатация ⁽¹²⁾. Във връзка с това считаме, че дейностите по мониторинг, извършени от външни и независими субекти могат да гарантират постигането на по-високи стандарти за безопасност.

5.2. Тъй като много от реакторите са разположени на границата между две или повече държави от ЕС, е важно да се създаде засилена рамка за сътрудничество между държавите с цел установяване на механизми за бърза реакция при непредвидими трансгранични аварии ⁽¹³⁾, като се осигури ефективно сътрудничество и координация между заинтересованите местни и национални власти. В съответствие с член 8 от Директива 2014/87/Евратом този процес трябва също така да предвижда ефективни и широко разпространени информационни и образователни дейности по отношение на работниците и гражданите, за които се предвиждат форми на подкрепа чрез специфични линии за финансиране. Подобни инициативи би трябвало да се предприемат със съседните трети държави, с които се споделят едни и същи рискове ⁽¹⁴⁾.

5.3. Комитетът счита, че възлагането на подизпълнители може да бъде фактор на несигурност в поддръжката на ядрените електроцентрали, и следователно препоръчва това да бъде ограничено и строго контролирано ⁽¹⁵⁾.

5.4. ЕИСК счита, че е от съществено значение да се поддържа и подкрепя интереса на младите хора към науката и технологиите, за което е нужно активното и информирано участие на училищните преподаватели. Чрез непрекъснатото обучение и актуализиране последните би трябвало да бъдат положителни носители на знания и да създават благоприятни условия за открити дискусии с учащите се по тази тема, без предразсъдъци и стереотипи.

5.5. По-конкретно, ЕИСК подкрепя инициативите (включително чрез програмата „Еразъм+“), насочени към разпространение в училищата на STEAM, т.е. наука, технологии, инженерство и математика, допълнени с изкуство. С този подход учениците се насърчават да възприемат систематична и експериментална нагласа, тъй като им се дава възможност творчески да решават проблеми на реалния свят. Вече финансираните от ЕС през последните години научни изследвания и проекти доведоха до изключително положителни резултати, като показаха, че този подход стимулира интереса към техническите, математическите и научните дисциплини, които впоследствие се превръщат в първи вариант за студентите при избора на тяхното университетско образование ⁽¹⁶⁾.

Брюксел, 12 декември 2018 г.

Председател
на Европейския икономически и социален комитет
Luca JAHIER

⁽¹⁰⁾ ОВ С 237, 6.7.2018 г., стр. 38.

⁽¹¹⁾ Директива 2014/87/Евратом на Съвета (ОВ L 219, 25.7.2014 г., стр. 42) и свързаните с нея директиви.

⁽¹²⁾ ОВ С 341, 21.11.2013 г., стр. 84.

⁽¹³⁾ ОВ С 318, 29.10.2011 г., стр. 127.

⁽¹⁴⁾ ОВ С 487, 28.12.2016 г., стр. 104.

⁽¹⁵⁾ ОВ С 237, 6.7.2018 г., стр. 38.

⁽¹⁶⁾ ОВ С 75, 10.3.2017 г., стр. 6.